

Turist Rehberliği Bölümleri İçin Önerilen Müfredatlar: Bir İçerik Analizi

Nazım Çokişler^{1**}

¹ İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi, Turizm Fakültesi, İzmir, Türkiye, cokisler@hotmail.com, ORCID: 0000-0003-3273-7472

Öz

Turist rehberliği alan yazınında eğitim sorunlarını ele alan çalışmalar içinde müfredat eleştirileri önemli bir yer tutmaktadır. Buna rağmen dile getirilen sorunları bir müfredat önerisi ile tartışan çalışma sayısı son derece azdır. Araştırmada, alan yazında şimdiye kadar geliştirilen önerilerin; ne zaman, kimler tarafından, neden ve nasıl geliştirildiği sorularına içerik analizi yöntemi ile yanıt aranmıştır. Bu amaçla ilk olarak, doküman analizi yapılmış ve müfredat öneren çalışmalar tespit edilmiş, ardından, önerilen müfredatlar araştırma için geliştirilen "müfredat analiz formu" aracılığıyla içerik analizine tabi tutulmuştur. Analizin bulguları yaklaşık otuz yıllık süreçte iki bildiri ve iki yüksek lisans tezi olmak üzere dört müfredat önerisi geliştirildiğini ve müfredatlar arasında yer verilen ders grupları ile çözmeye odaklandıkları sorunlar açısından büyük farklar olduğunu ortaya koymuştur. Ayrıca, geliştirilen "müfredat analiz formunun" farklı müfredatları birbirleri ile kıyaslamaya imkân veren bir araç olarak kullanılabileceğini göstermiştir. Bu sayede, gelecek tartışmalara katkı sağlayabilecek analitik bir çerçevenin ana hatları belirlenebilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Turizm Eğitimi, Turist Rehberliği, Müfredat Sorunu, İçerik Analizi

Curriculum Proposals for Tour-Guiding Programs: A Content Analysis

Abstract

Curriculum criticisms have an important place among the studies addressing educational problems in the tourist guiding literature. Nevertheless, notably few studies discuss the expressed issues along with a curriculum proposal. Using the method of content analysis, this research seeks answers to the questions of when, by whom, why, and how the proposals presented in the literature so far were developed. To that end, initially studies with curriculum proposals were determined by document analysis; subsequently, the proposed curricula were submitted to content analysis by means of the research-specific "curriculum analysis form". The findings of the analysis reveal that four curriculum proposals, namely, two papers and two master's theses, were developed over a period of nearly thirty years, and that there are significant differences among those curricula in terms of the instruction groups they include as well as of the issues they aim to resolve. In addition, the results show that the research-specific "curriculum analysis form" is useful as a tool that allows comparing different curricula with each other. Accordingly, the outlines of an analytical framework that can contribute to further discussions have been determined.

Keywords: Tourism Training, Tour-Guiding, Curriculum Problem, Content Analysis

Önerilen Atıf/Suggested Citation

Çokişler, N. (2022). Turist Rehberliği Bölümleri İçin Önerilen Müfredatlar: Bir İçerik Analizi. *Güncel Turizm Araştırmaları Dergisi*, 6(2), 664-678.

**Sorumlu yazar e-posta: cokisler@hotmail.com

Araştırma Makalesi

Cilt 6, Sayı 2, 2022
ss. 664-678

Gönderim : 01.05.2022
1. Düzeltme: 08.08.2022
2. Düzeltme: 21.08.2022
Kabul Tarihi: 11.09.2022

Research Article

Vol 6, No 2, 2022
pp. 664-678

Received : 01.05.2022
Revision1: 08.08.2022
Revision2: 21.08.2022
Accepted: 11.09.2022

GİRİŞ

Turizm sektörünün hızlı değişiminin ortaya çıkardığı işgücü talebini karşılama çabası 1970'li yıllardan itibaren mesleki eğitimin gelişmesini ve tüm dünyada yaygınlık kazanmasını sağlamıştır (Fidgeon, 2010). Turizm eğitimi, zamanla başlangıçtaki mesleki karakterinden uzaklaşarak hem akademik bir disiplin olarak kurumsallaşma yoluna girmiş hem de kendi başına bir araştırma alanı olarak ortaya çıkmıştır (Cooper ve Westlake, 1998).

Uygulamada deneyimli iş gören yetiştirme amacını akademik derslerle sağlamanın kolay olmaması nedeniyle turizm eğitimi, eskiden beri zorlu ve karmaşık bir konu olmuştur (Amoah ve Baum, 1997). Bu sorun Türkiye'de de uzun zamandır hissedilmektedir; eğitim programlarında mesleki dersler yerine, genel eğitim derslerine ağırlık verilmiş, böylece büyük yatırımlar yapılmasına rağmen mesleki eğitimden istenen sonuç alınamamıştır (Kozak ve Kozak, 2000). Uygulamalı eğitimin teorik eğitimle aynı anda ve kararınca verilme zorunluluğu, akademik turizm eğitiminin büyük bir sorunudur (Hacıoğlu, Kaşlı, Şahin ve Tetik, 2008; Kozak, 2009). Akademik turizm eğitimi ile sektör beklentileri arasındaki farkın nedeni ise turizm okullarının genel bilgilere odaklanırken, sektörün daha özel konularda ve uzmanlaşmış yeteneğe sahip personel arayışıdır. Bu nedenle turizm akademisinin sektör beklentilerinin karşılayabilecek esnekliğe sahip olması gerekir (Yarcan ve Çetin, 2021).

Hızla gelişen ve değişen turizm sektörünün beklenti ve ihtiyaçları, müfredatları bir inceleme alanı haline getirmiş, eğitim kurumları da bu beklentilere cevap verebilmek için öğretim programlarını revize etme ve geliştirme yoluna gitmiştir (Scotland, 2006). Buna rağmen müfredatların hangi ölçütlere göre seçilmesi gerektiği açık değildir; bir müfredat dizaynı hangi konuların dâhil edilip hangilerinin hariç tutulacağı hakkında pek çok karar alınmasını gerektirir. Ayrıca bu kararlar alınırken; sektör, öğrenciler, eğitimciler, işverenler ve kamu gibi farklı paydaşların beklenti ve ihtiyaçları göz önüne alınmalıdır (Ring, Dickinger ve Wöber, 2009).

Sektörün önemli paydaşlarından biri olan ve turistlerle yerel halk arasındaki iletişim ve etkileşimi sağlayan (Ap ve Wong, 2001) turist rehberlerinin eğitimi de bu durumdan etkilenmiş ve turist rehberlerinin eğitiminde teori ile pratiğin nasıl harmanlanması gerektiği konusu kesin bir çözüme kavuşturulamamıştır. Dünya genelinde rehberlik eğitiminin nasıl verilmesi gerektiği yönünde bir standart oluşmamıştır. Türkiye ise; kurs, ön lisans, lisans, yüksek lisans ve doktora olmak üzere tüm farklı eğitim seviyelerini sunan tek ülke konumundadır (Arslantürk, Küçükergin ve Apalı, 2016; Uçmuş, 2021). Bu sorun, alan yazında *parçalı yapı sorunu* olarak adlandırılmış (Kuşluvan ve Çeşmeci, 2002) ve müfredat konusunun yeterince ele alınamamasının nedenlerinden biri olarak gösterilmiştir (Çokışler, 2017). Turist rehberliği alan yazınında ilk çalışmalardan itibaren müfredat konusunun önemi üzerinde durulmuş (Akmel, 1992; Ahıpaşaoğlu, 1997) ancak sorun çözülememiş ve günümüze kadar canlı bir tartışma konusu olmaya devam etmiştir.

Turist rehberliği müfredatları hakkında Türkiye’de yapılan çalışmalarda üç araştırma yaklaşımı belirgindir. Bunlar; müfredatlarda yer alan derslerin yönetmeliklerle kıyaslanması, paydaş görüşlerinin alınması ve öğretim programlarının belli bir konuya da ders açısından incelenmesi olarak sayılabilir. İlk yaklaşımda müfredatlardaki dersler, Profesyonel Turist Rehberliği Yönetmeliklerinde yer alan derslerle kıyaslanmıştır (Ahipaşaoğlu, 1997; Güven ve Ceylan, 2014; Hacıoğlu ve Demirbulat-Güdü, 2014; İşçeli ve Kılıç, 2018; Özsoy ve Çokal, 2021). İkinci yaklaşım; öğrenciler, turist rehberleri, acenteler ve akademisyenler gibi paydaşların, eğitim hakkındaki görüşlerini araştırma yaklaşımıdır (Arslantürk, 2010; Karaman, Köroğlu ve Köroğlu, 2012; Türker, Güzel ve Özalın-Türker, 2012; Eker ve Zengin, 2016). Üçüncü yaklaşımda ise müfredatlar, belli ders ve konular açısından değerlendirilmiştir (Gökçe, 2016; Çakmak ve Dinçer, 2018; Taş, 2019; Cansu ve Tanrısever, 2020; Çeşmeci ve Yılmaz, 2020).

Bu çalışmalarda elde edilen bulgu ve sonuçlar şu şekilde özetlenebilir; ön lisans ve lisans müfredatları yönetmeliklerde yer alan derslere işletme temelli derslerin eklenmesi ile oluşturulmuştur, ön lisans ve tezsiz yüksek lisans programlarında okutulan müfredatlar aynıdır, ders adlarında, dönemlerinde, kredilerinde ve seçmeli/zorunlu olma durumlarında farklılıklar vardır, müfredatlar öğrencinin ve sektörün beklentilerine göre değil, eldeki akademisyen kadrosuna göre şekillendirilmiştir, teorik ders sayısı fazla iken uygulamalı, uzmanlaşmaya yönelik ve bölgesel dersler yetersizdir, nadir dillere yer verilememektedir, eğitim felsefesi güncel değildir (Arslantürk, 2010; Gül, 2012; Güven ve Ceylan, 2014; Kozak, Ateş, Kozak ve Tanrısever, 2016; Eker ve Zengin, 2016; Yenipınar, Çınar ve Bak, 2017; Çakmak ve Dinçer, 2018; Yenipınar ve Kardeş, 2019; Aşkın, 2020; Kardeş, 2020; Çokişler, 2021a). Görüldüğü üzere turist rehberliği eğitim sisteminin sorunları uzun süredir tartışılmakta ve eksikler dile getirilmektedir. Buna rağmen şimdiye kadar geliştirilen öneriler bir araştırmaya konu edilmemiştir. Bu eksikliğin üzerinde tartışılacak analitik bir çerçevenin oluşturulamaması nedeniyle müfredat tartışmalarının kısır kalmasına neden olduğu söylenebilir. Oysa bilimsel bir problemin çözümünde ilk aşama, alan yazının taranarak önceki önerilerin gözden geçirilmesidir. Mevcut çalışma, şimdiye kadar geliştirilmiş müfredat önerilerinde araştırmacıların odaklandıkları sorunları ve ürettikleri çözüm önerilerini ortaya koymayı hedeflemektedir. Böylece gelecekte yapılacak tartışmalar için bir zemin oluşturma ve yol gösterici olma potansiyeline sahiptir.

Araştırma, alan yazında turist rehberliği bölümleri için müfredat önerisi geliştiren çalışmaların tespiti ve içerik analizi ile incelenmesi amacıyla yürütülmüştür. Analiz için "Ne?", "Nerede?", "Ne Zaman?", "Nasıl?", "Niçin?" ve "Kim?" sorularına yanıt aranmış, böylece, daha bütüncül bir bakış açısı kazanmak ve gelecek araştırmalarda kullanılabilecek analitik bir çerçevenin ana hatlarını oluşturabilmek hedeflenmiştir. Bu hedeflere ulaşmak için çalışmanın araştırma sorusu "*turist rehberliği bölümleri için kaç adet müfredat, ne zaman, nerede, neden, kimler tarafından ve nasıl geliştirilmiştir?*" olarak belirlenmiştir.

YÖNTEM

Nitel paradigmanın benimsendiği bu araştırmanın amacı, turist rehberliği bölümleri için önerilmiş müfredatları tespit etmek ve incelemektir. Daha önce yapılmış bir çalışma olmaması nedeniyle ilk olarak tüm önerilerin tespit edilmesi yoluna gidilmiş, bu amaçla, detaylı bir alan yazın taraması yapılmıştır. 1992 yılının akademik turizm eğitimi tartışmalarının başladığı tarih olarak gösterilmesi nedeniyle (Çokışler, 2017) tarama bu tarihten başlatılmış ve 2022 yılı ile sonlandırılmıştır. Araştırmaya dâhil etme ölçütü olarak turist rehberliği bölümleri için bir müfredat önerisi geliştirme kriteri belirlenmiş ve 1992-2002 arasında yayınlanmış bildiri, makale, tez ve kitaplar, Aralık 2021 ve Şubat 2022 tarihleri arasında araştırmacı tarafından taranmıştır. Tarama sonucunda belirlenen kriteri sağlayan dört çalışmaya ulaşılmış ve tümü analize dâhil edilmiştir. Teorik olarak tespit edilememiş başka öneriler bulunma ihtimali olsa da mevcut tüm müfredat önerilerine ulaşıldığı ve araştırma evreninin dört çalışmadan oluştuğu düşünülmektedir. Daha sonra, önerilen müfredatların bir tasvirini yapmak hedeflenmiş, bu nedenle çalışma, bilimin tasvir özelliğini öne çıkaran betimsel tarama modelinde (Yıldırım ve Şimşek, 2006) tasarlanmış, şu alt sorulara cevap aranmıştır:

- Toplam kaç müfredat önerisi, ne zaman geliştirilmiştir, önerilerin yer aldığı yayınların genel bibliyometrik özellikleri nelerdir? [Ne, Ne Zaman, Nerede]
- Öneri getiren yazarların turist rehberliği mesleği ve bölümleri ile bağlantısı nedir? [Kim]
- Müfredatların geliştirilme amacı nedir? [Niçin]
- Müfredatların geliştirilmesinde nasıl bir yol izlenmiştir? [Nasıl]
- Müfredatlar hangi soruna, nasıl bir çözüm getirmiştir? [Niçin, Nasıl]
- Önerilen müfredatların ana hatları nelerdir? [Nasıl]
- Önerilen derslerin ders gruplarına göre dağılımı nasıldır? [Nasıl]

Araştırma sorularına bağlı olarak iki farklı veri toplama aracından yararlanılmıştır. Müfredat önerilerinin yer aldığı yayınların bibliyometrik verileri ile ilgili olan 1-2 numaralı araştırma soruları için “Yayın Sınıflama Formu” (Sözbilir, Kutu ve Yaşar, 2012) ve yazarların internetten ulaşılabilen özgeçmişlerinden yararlanılmış, 3-7 numaralı sorular içinse araştırma kapsamında geliştirilen “Müfredat Analiz Formu” kullanılmıştır. Müfredat Analiz Formu’nun geliştirilmesinde, alan yazında müfredatlar hakkında tartışılan sorunlardan yararlanılmış; 1, 4, 6 ve 7 numaralı sorular önceki çalışmalardan yararlanılarak oluşturulmuştur (Örn. Akmel, 1992; Ahipaşaoğlu, 1994; Yıldız, Kuşluyan ve Şenyurt, 1997). Analiz Formu’nda yer alan diğer sorular ise turist rehberliği bölümlerinde görevli ve bu konuda çalışmaları olan üç akademisyenden gelen uzman görüşleri ile oluşturulmuş ve nihai formda şu maddeler yer almıştır:

- Hazırlık sınıfı var mı?
- Toplam kaç kredilik, kaç adet ders yer almaktadır?
- Dönemlik kredi/AKTS ve ders sayıları kaçtır?
- Yabancı Dil derslerine ne oranda yer verilmiştir?

- Hangi seçmeli derslere ne oranda yer verilmiştir?
- Dersler belirli gruplara bölünmüş müdür?
- Dersler gruplara bölünmüşse bu grupların isimleri ve genel toplam içindeki payları ne kadardır?

Verilerin analizinde betimsel analiz kullanılmış, araştırmanın geçerliliğini artırmak için; araştırma verilerinin toplanması uzun bir süreye yayılmış, müfredatların inceleneceği kategorilerin belirlenebilmesi için alanın sorunlarını bilen akademisyenlerin görüşlerine başvurulmuştur. Araştırmanın güvenilirliği içinse; araştırma adımları açıkça belirtilmiş ve bulgular yorum katılmaksızın sunulmuştur.

İçerik analizi çalışmalarında karar verilmesi gereken iki husus, tercih edilecek kodlama yaklaşımı ve verilerin analizinde kullanılacak yöntemdir. Nitel içerik analiz çalışmaları tümdengelim ve tümevarım olmak üzere iki farklı yaklaşımla kodlanabilmekte ve hangisinin kullanılacağına araştırma sorularına göre karar verilmektedir. Tümevarım yaklaşımında bir kod kitabı olmaksızın tüm metnin baştan sona kodlanması ve eldeki kodlara göre kategorilere ulaşılması söz konusu iken, tümdengelim yaklaşımında kodlama, mevcut teori ya da modellerden elde edilen kodlara göre yapılmaktadır (Elo ve Kyngas, 2008). Tümevarım yaklaşımı “veri odaklı” (data-driven), tümdengelim yaklaşımı “içerik odaklı” (concept-driven) olarak da anılmaktadır (Schreier, 2012). Bu çalışmada belirlenen alt sorulara cevap aradığı için kodlar sorulara göre belirlenmiş, bu nedenle tümdengelim ve içerik odaklı yaklaşım tercih edilmiştir.

Kodlama yaklaşımından sonraki aşama, verilerin analiz yöntemine karar vermektir. İçerik analizlerinde “kavramsal” ve “ilişkisel” olmak üzere iki temel analiz yöntemi kullanılmaktadır. İlişkisel analiz, seçilen kavramlar arasındaki ilişkilere odaklanırken; kavramsal analiz, konseptlerin varlığına ve sayısına odaklanır (Smith ve Humphreys, 2006; Sekaran ve Bougie, 2010). Araştırma sorularının birbirinden bağımsız yapısı nedeniyle veri analizi için kavramsal analiz yöntemi kullanılmış ve kavramların metin içinde ne şekilde yer aldığı analiz edilmiştir. İçerik analizlerinde, ayrıca; örnekleme birimleri (sampling units), kayıt birimleri (recording units) ve kavramsal birimler (context units) olmak üzere üç farklı birim analiz edilebilmektedir (Stemler, 2000). Araştırma sorularına cevap üretebilmek amaçlandığı için çalışmada, kavramsal birimler analiz edilmiştir.

BULGULAR

Yapılan tarama sonunda, turist rehberliği bölümleri için müfredat önerisi getiren dört çalışma tespit edilmiştir; (i) “*Turist Rehberliği· Eğitiminde Bakanlık Kursları İle Üniversite Programlarının Analitik İncelemesi*” (Ahipaşaoğlu, 1997), (ii) “*Turist Rehberliği Öğretiminde Yeni Bir Model: Nevşehir Turist Rehberliği Bölümü Programı ve Değerlendirilmesi*” (Yıldız vd., 1997), (iii) “*Türkiye’deki Turizm Rehberliği Öğretim Programlarının Değerlendirilmesi*” (Gül, 2012), (iv) “*Turizm Rehberliği Bölümleri İçin Araştırma ve Müfredat Kapsam Önerisi*” (Kardaş, 2020). Dört önerinin ikisi bildiri, ikisi tez olarak hazırlanmış, bildiriler, aynı yılda; OLEYİS Vakfı tarafından düzenlenen “50. Yıl Sempozyumunda” (Ahipaşaoğlu, 1997) ve Nevşehir Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik

yüksekokulu tarafından düzenlenen “IV. Hafta Sonu Seminerinde” sunulmuştur (Yıldız vd., 1997). Tezler ise Afyon Kocatepe Üniversitesi Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Anabilim Dalı’nda (Gül, 2012) ve Mersin Üniversitesi Turizm Rehberliği Anabilim Dalı’nda (Kardaş, 2020) yüksek lisans tezi olarak hazırlanmıştır. Bir müfredat ön lisans (Ahipaşaoğlu, 1997), diğerleri ise lisans seviyesi için hazırlanmıştır [Soru 1].

Yazarların turist rehberliği mesleği ve eğitimi ile ilişkilerine bakıldığında, ilk bildiri Çankaya Üniversitesi’ne bağlı Çankaya Meslek Yüksekokulu’nda (MYO) müdür yardımcısı olarak görevli ve o tarihte aktif olarak turist rehberliği yapmakta olan bir yazar tarafından hazırlanmıştır (Ahipaşaoğlu, 1997). İkinci bildiri, Nevşehir Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksekokulu’nun (TİOYO) müdür, müdür yardımcısı ve turist rehberliği bölüm başkanından oluşan üç kişilik bir yazar kadrosuna sahiptir (Yıldız vd., 1997). 2012 tarihli tez, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Turizm İşletmeciliği ve Anabilim Dalı’nda, ileride Turist Rehberliği bölüm başkanı olacak olan bir akademisyenin danışmanlığında, turist rehberi olan bir yüksek lisans öğrencisi tarafından yüksek lisans tezi olarak hazırlanmıştır. İkinci tez ise Mersin Üniversitesi Turizm Rehberliği Anabilim Dalı’nda aynı zamanda turist rehberliği çalışma kartına sahip olan bölüm başkanının danışmanlığında yüksek lisans tezi olarak hazırlanmıştır [Soru 2].

Tüm önerilerde mevcut sorunlara çözüm getirme amacı ortak olmasına rağmen, müfredatların çözmeye odaklandığı sorunlar farklıdır. Ahipaşaoğlu’nun (1997) çalışması, yazarın sahip olduğu saha tecrübesini bir müfredat önerisi ile paylaşmak amacıyla hazırlanmıştır. Yıldız vd.’nin (1997: 14) geliştirdiği müfredat, turist rehberliği programlarının neden lisans seviyesinde verilmesi gerektiğini ortaya koymak amacıyla hazırlanmıştır. Bu durum çalışmada, “el yordamı ile başlamış ve gelişmiş” olan Türkiye’de profesyonel turist rehberliği mesleğinin kurumsallaşmasına katkıda bulunmak olarak açıklanmıştır. Diğer çalışmalarda geliştirilen müfredatlar öneri olarak kalmışken bu müfredat, ilk dört yıllık turist rehberliği bölümü olan Nevşehir TİOYO’da uygulanmıştır. Diğer iki öneri (Gül, 2012; Kardaş, 2020), turist rehberliği eğitimi veren birim sayısının hızla arttığı dönemlerde hazırlanmış ve mevcut sorunların ampirik bir araştırma ile tespiti ve tespit edilen sorunlara çözüm önermek amacıyla geliştirilmiştir [Soru 3].

Müfredatların geliştirilmesinde izlenen yollara bakıldığında, Yıldız vd.’nin (1997) kullandığı yöntem diğerlerinden ayrılmaktadır. Bu çalışmada ilk olarak, turist rehberlerinin turizm sektörü içinde yerine getirdiği altı işlev ve bu işlevleri yerine getirebilmek için gerekli 16 nitelik sayılmış, ardından kazandırılmak istenen niteliklere yönelik olarak beş ders grubu önerilmiştir. Müfredatta yer verilen derslerin hangi işlev ve niteliklere yönelik olarak düşünüldüğü bir tablo ile açıklanmış, ders gruplarının genel toplam içindeki yüzdeleri verilmiş ve son olarak, üç farklı MYO’ya ait öğretim programı, önerilen yeni müfredatta yer alan ders gruplarına göre toplam kredi saatleri açısından kıyaslanmıştır. Diğer üç müfredatın geliştirilmesinde ise ilk olarak mevcut sorunları tespit etmeye yönelik bir araştırma yapılmış, ardından bu sorunların giderilmesine yönelik bir müfredat önerilmiştir. Bu üç çalışmada mevcut

sorunların tespiti için kullanılan yöntemler; Bakanlık kursları ile MYO'larda okutulan derslerin belli ders grupları üzerinden kıyaslanması (Ahipaşaoğlu, 1997), okul müfredatları hakkında paydaş görüşlerinin farklı ölçeklerle tespit edilmesi (Gül, 2012) ve mevcut müfredatların içerik analiziyle incelenmesi (Kardaş, 2020) olmuştur [Soru 4].

Bu yöntemlerin kullanılmasıyla tespit edilen sorunlar müfredat önerilerinin içeriğinin ve ana hatlarının da şekillenmesini sağlamıştır. Ahipaşaoğlu'nun (1997: 242) tespitine göre, iki yıllık müfredatlarda yabancı dil derslerine ağırlık verildiği için okul müfredatları Bakanlık kurslarından çok da farklı değildir, ayrıca, "yönetmelik ve idari konularda" yeterince ders yoktur. Bu tespitten ardından, turist rehberlerinin "Bilgi", "Genel Kültür", "Sosyal İletişim ve Yönetim" olmak üzere üç ana başlıkta toplanan 24 alan hakkında bilgi sahibi olması gerektiği ifade edilmiş ve önerilen müfredat, bilinmesi gereken 24 konuya yönelik derslerle şekillendirilmiştir. Gül'ün (2012) önerisi, farklı paydaşların (439 öğrenci, 435 turist rehberi, 244 seyahat acentesi yöneticisi ve 54 akademisyen), "öğretim programı değerlendirme ölçeği" ve "öğretim programının yükseköğretim yeterlilikler çerçevesinde değerlendirme ölçeği" olmak üzere iki farklı ölçekle mevcut müfredatları değerlendirmesiyle toplanan verilere dayandırılmıştır. Araştırma sonunda, öğretim programlarının "eğitmcilerin sahip oldukları bilgi, beceri ve yetenekler doğrultusunda" hazırlandığı, dolayısıyla bazı gereksiz derslerin yer aldığı sonucuna ulaşılmış ve önerilen müfredatta bu soruna çözüm aranmıştır (Gül, 2012: 144). Kardaş'ın (2020) "Türkiye Yüksek Öğretim Yeterlilikler Çerçevesi" kapsamında yaptığı içerik analizinin sonuçları, derslerin teorik yönünün ağır bastığını, bu nedenle de uygulamaya yönelik derslerin yetersiz kaldığını ortaya koymuş ve müfredat bu tespite göre şekillendirilerek uygulama derslerine ağırlık verilmiştir [Soru 5].

Tablo 1. Önerilen Müfredatların Ana Hatlarına İlişkin Bazı Bulgular

Yayın	Hazırlık Sınıfı	Toplam Kredi	Toplam Ders	Derslerin Yarıyıllara Dağılımı	Kredilerin Yarıyıllara Dağılımı	Ders Gruplarının İsimleri ve Yüzdeleri
Ahipaşaoğlu (1997)	Evet	100*	34	1. yy: 10 2. yy: 9 3. yy: 7 4. yy: 8	1. yy: 26 2. yy: 26 3. yy: 24 4. yy: 24	Yabancı Dil %23,0 Genel Bilgiler %27,0 Mesleki Bilgiler %37,5 Tamamlayıcı Bilgiler %12,5
Yıldız vd. (1997)	Hayır	192	48	Her yarıyıl 6 ders	1. yy: 29 2. yy: 29 3. yy: 25 4. yy: 25 5. yy: 22 6. yy: 22 7. yy: 20 8. yy: 20	Birinci Yabancı Dil %50,0 İkinci Yabancı Dil %8,3 Tarih-Kültür %22,4 Turizm İşletmeciliği %10,4 Teknik ve Metodolojik %8,8
Gül (2012)	Hayır	(-)**	64	Her yarıyıl 8 ders	(-)	(-)

				1. yy: 9	1. yy: 22+2***	
				2. yy: 10	2. yy: 24+0	
				3. yy: 9	3. yy: 21+5	
Kardaş	Hayır	206	71	4. yy: 9	4. yy: 22+5	(-)
(2020)				5. yy: 8	5. yy: 17+9	
				6. yy: 9	6. yy: 17+10	
				7. yy: 8	7. yy: 15+11	
				8. yy: 9	8. yy: 18+8	

Not: İlgili yayınlardan yazar tarafından derlenmiştir. *Hazırlık sınıfı dâhil değildir. **Bilgi verilmemiştir. ***Uygulama derslerini göstermektedir.

Müfredatların ana hatlarına ilişkin şu bulgulara ulaşılmıştır (Tablo 1). Hazırlık sınıfı sadece Ahipaşaoğlu'nun önerisinde yer almaktadır. Yarıyıl başına düşen ders sayısı 6-10 arasında, kredi sayısı 20-29 arasında değişmekte, toplam ders ve kredi sayılarında zamana bağlı düzenli bir artış görülmektedir. Kredilerin yarıyıllara nasıl dağıtıldığı üç öneride açıklanmış, her üçünde de ilk yarıyıllarda daha çok, son yarıyıllarda daha az dönemlik krediye yer verilmiştir. Bu azalma Kardaş'ın (2020) önerisinde teorik derslerin kredisinin azaltılması, uygulama derslerinin kredisinin artırılması şeklinde olmuştur.

Sadece iki çalışmada ders grubu adına yer verilmiştir. Ahipaşaoğlu'nun (1997) önerisinde dersler gruplandırılırken; lise müfredatında yer aldığı için genel kültürün bir parçası olarak görülen konular *Genel Bilgiler*, rehberlik yaparken ihtiyaç duyulacak teknik konular *Mesleki Bilgiler*, dil dersleri *Yabancı Dil* grubu olarak adlandırılmış, *Tamamlayıcı Bilgiler* kategorisi için ise bir tanım yapılmamıştır. Önerilen derslerin incelenmesinden bu başlığın, dış politika ve etnik çeşitlilik gibi konularla ilişkili dersleri kapsadığı ve yazarın eksik gördüğü konuları vurguladığı anlaşılmaktadır. Ders grupları arasında en büyük pay %37,5'lik oranla *Mesleki Bilgilere* ayrılmıştır. İngilizce öğretimi her dönem altı kredilik bir dersle tüm yarıyıllara yayılmış, ikinci bir yabancı dile ise rehberlik yapmaya yetecek kadar öğretilmeyeceği gerekçesiyle yer verilmemiştir. Mesleki derslere ağırlık vermek, rehberlerin ihtiyaç duyacağı farklı konuları müfredat kapsamına alabilmek ve sadece bir yabancı dil öğretimine odaklanmak düşüncesi müfredatın ana hatlarını oluşturmuştur.

Yıldız vd.'nin (1997) önerisinde ders grupları; *Turizm İşletmeciliği*, *Tarih-Kültür*, *Teknik ve Metodolojik*, *Birinci Yabancı Dil* ve *İkinci Yabancı Dil* olarak adlandırılmıştır. *Teknik ve Metodolojik Dersler* grubu; bitirme tezi, seminer, araştırma yöntemleri, bilgisayar ve ilk yardım derslerini kapsamaktadır. *Birinci Yabancı Dil* dersleri %50'lik oranla en büyük paya sahip ders grubudur ve her dönemde *Yoğun İngilizce* dersi bulunmaktadır. Bu dersin yoğunluğu tedricen azalmakta, beşinci dönemden itibaren *İkinci Yabancı Dil* ile *Teknik ve Metodolojik Dersler* ortaya çıkmaktadır. İkinci sırada *Tarih-Kültür* dersleri (%20,3) gelmekte ve bunu *Turizm İşletmeciliği Dersleri* (%10,4), *İkinci Yabancı Dil Dersleri* (%8,3) ile *Teknik ve Metodolojik Dersler* (%7,8) izlemektedir. Seçmeli dersler; *Türk Halk Oyunları I-II*, *Türk Müziği I-II*, *Beden Eğitimi I-II*, *Türk El Sanatları I-II* olarak adlandırılmıştır.

Gül'ün (2012) önerisinde sadece derslerin adı ve dönemlere dağılımı açıklanmış, derslerin kredilerine ait bilgilere yer verilmemiştir. *Birinci ve İkinci Yabancı Dil Dersleri*

sekiz dönem boyunca verilmektedir. *Özel İlgi Turizmi, Dünya ve Türk Mutfağı, Sürdürülebilir Turizm Çalışmaları, Halkla İlişkiler ve İletişim, Dünya ve Türkiye Müzeleri, Turizmde Etik* olmak üzere altı seçmeli ders yer almaktadır.

Kardaş'ın (2020) önerisinde uygulamalı dersler öne çıkmaktadır; 26 farklı derste 50 kredilik uygulamaya yer verilmiştir. Uygulama kredisi verilen dersler arasında *Yabancı Dil Dersleri* ilk sırada gelmektedir. *İngilizce* ve *İkinci Yabancı Dil* dersleri birinci dönemden başlatılarak toplam sekiz dönem boyunca verilmektedir. *Uygulamalı Rehberlik Gezisi I-II* olmak üzere iki ders teorik kredisi olmaksızın sadece uygulama şeklinde önerilmiştir. Uygulamalı olması önerilen diğer dersler arasında; *Diksiyon, Sunum Teknikleri, İletişim Becerileri, Davranış ve Protokol Kuralları* gibi konuşma becerisini geliştirmeyi amaçlayan dersler yer almaktadır. Ayrıca on seçmeli derse yer verilmiş, bu dersler; *Harita ve GPRS Okumacılığı, Sürdürülebilir Turizm, Ekoturizm Rehberliği, Türk Yemek Kültürü, Destinasyon Yönetimi, Dünya Kültürleri, Etkinlik Yönetimi, Dünya Mitolojisi, Yönetim ve Organizasyon, Rönesans Hareketleri* olarak sayılmıştır. Tüm önerilerde son yarıyıldaki *bitirme tezi, mezuniyet projesi* ya da *turizm seminerleri* olarak anılan bir ders yer almıştır [Soru 6].

Tablo 2. Müfredatların Yıldız vd.'nin (1997) Ders Gruplarına Göre Karşılaştırılması

Ders Grubu	Yıldız vd. (1997)		Ahipaşaoğlu (1997)		Gül (2012) *		Kardaş (2020)	
	Kredi	%	Kredi	%	Kredi	%	Kredi	%
Birinci Yabancı Dil	96	50,0	24	24	-	16,9	29	14,1
İkinci Yabancı Dil	16	8,3	-	-	-	12,3	29	14,1
Tarih-Kültür Dersleri	39	20,4	54	54	-	29,2	73	35,4
Turizm İşletmeciliği	20	10,4	17	17	-	24,7	32	15,5
Teknik ve Metodolojik	15	7,8	5	5	-	7,7	35	17,0
Seçmeli Dersler**	6	3,1	-	-	-	9,2	8	3,9
Genel Toplam	192	100	100	100	-	100	206	100

Not: Yazar tarafından oluşturulmuştur. *Gül'ün (2012) önerisinde ders kredilerine yer verilmemiş olması nedeniyle yüzde hesaplaması ders sayıları üzerinden yapılmıştır. **Yıldız vd.'nin (1997) gruplandırmasında Seçmeli Dersler isimli bir grup yoktur, yazar tarafından oluşturulmuştur.

Müfredatların ders içerikleri hakkında daha fazla bilgi sahibi olabilmek adına birbirleri ile kıyaslanması yoluna gidilmiş, bunun için Yıldız vd.'nin (1997) gruplandırması kullanılmıştır (Tablo 2). Derslerin hangi gruba girdiğinin tespiti için aynı ya da benzer isme sahip dersler ve yabancı dil dersleri çıkarıldıktan sonra 24 derslik bir liste hazırlanmış ve turist rehberliği bölümlerinde çalışan üç farklı akademisyenden listedeki dersleri, ilgili gruplara yerleştirmesi istenmiştir. Üç gruplandırma da birbiri ile tam bir uyum içinde gerçekleşmiştir. Karşılaştırmanın sonuçları, Gül (2012) ve Kardaş'ın (2020) müfredatlarında ders grupları arasında bir denge olduğunu, Ahipaşaoğlu'nun (1997) *Tarih-Kültür*, Yıldız vd.'nin (1997) ise *Yabancı Dil* grubuna ağırlık verdiğini göstermiştir. *Yabancı Dil* ders grubuna ayrılan oran arttıkça, diğer ders gruplarına ayrılan payın da azaldığı, ayrıca, hangi ders

grubunun ne kadarlık bir paya sahip olması gerektiği konusunda büyük farklar olduğu görülmektedir [Soru 7].

SONUÇ

Bu araştırmada, turist rehberliği bölümleri için çeşitli tarihlerde geliştirilen müfredat önerileri incelenerek “*turist rehberliği bölümleri için kaç adet müfredat, ne zaman, nerede, neden, kim tarafından ve nasıl geliştirilmiştir?*” sorusuna yanıt aranmıştır. Araştırma sonucunda, 1997’de iki, 2012’de ve 2020’de birer tane olmak üzere toplam dört öneri geliştirildiği tespit edilmiştir. Bu müfredat önerileri turist rehberliği bölümlerinde görevli akademisyenler tarafından bildiri olarak ya da kendi danışmanlıklarında tez olarak hazırlanmıştır. Müfredat önerilerinin bir makale ya da kitap/kitap bölümü olarak tartışıldığı bir yayın tespit edilmemiştir. Neden o şekilde planlandığı bir yayınlara tanıtılan ve akademisyenlerin görev yaptıkları bölümlerde uygulanan ya da tartışmaya açılan müfredat önerisi sayısının azlığı araştırmanın en öne çıkan bulgusu olmuştur. 30 yılı aşkın süredir ve 2021-2022 öğretim yılı itibarıyla 58 farklı üniversiteye bağlı 87 birimde rehberlik eğitimi verildiği (Özsoy ve Çokal, 2021) göz önüne alındığında dört öneri son derece azdır. Müfredat tartışmalarında sonuç alabilmek için daha fazla önerinin tartışmaya açılması gerektiği açıktır. Bu durum, alan yazında yapılagelen tüm tartışmalara rağmen, turist rehberliği bölümlerinin kendi müfredatlarını tartışmaya açma ya da tanıtma geleneğine sahip olmadığını ortaya koymaktadır. Bu tespit, rehberlik bölümlerinin eğitim felsefesinin alanyazında yeterince tartışılmadığı ve eski bir eğitim anlayışının ürünü oldukları yorumlarına (Gül, 2012; Karaman vd., 2012; Güven ve Ceylan, 2014; Kardeş, 2020; Çokişler, 2021a; Çokişler, 2021b) bulgulara dayalı bir destek sağlamaktadır.

Teoriye Katkı

Makalenin teorik katkısı, araştırma kapsamında geliştirilen “Müfredat Analiz Formu”nun farklı müfredatları birbirleri ile kıyaslayabilmek için faydalı bir araç olduğunu göstermiş olmasıdır. Buna göre gelecekteki müfredat öneri ve çalışmalarının "Ne?", "Nerede?", "Ne Zaman?", "Nasıl?", "Niçin?" ve "Kim?" sorularından araştırmanın niteliğine uygun olanlarına yanıt verecek şekilde hazırlanması, her bir konu başlığını ayrı ve analitik bir biçimde ele almaya imkân verebilecektir. Böylece, halen okutulmakta olan müfredatların başarı oranları birbirleri ile kıyaslanabilir, müfredatları başarılı ya da başarısız kılan faktörler ortaya konabilir, hangi ders gruplarının hangi yüzdeler oranlarda müfredatlarda yer alması gerektiği gibi önemli tartışmalar somut veriler ışığında yürütülebilir. Örneğin alanyazında, rehberlik eğitimi alan öğrencilerin meslek hayatına atılamamalarının önündeki engellerden biri olarak yabancı dil konusundaki eksiklikleri gösterilmektedir (Karaman vd., 2012; Eker ve Zengin, 2016; Eser ve Haşimoğlu, 2020). Önerilen analitik çerçeve sayesinde müfredatlar yabancı dil derslerine yer verme oranları açısından kıyaslanabilir ve söz konusu iddianın geçerliliği farklı bir veri seti kullanılarak sınanabilir. Benzer şekilde, mevcut müfredatlar hakkında alan yazında dile getirilen sorunlardan biri olan mesleki derslerin azlığı konusundaki tartışmalar da (Kürkçü, 2018) somut verilere dayalı olarak yürütülebilir.

Uygulamaya Katkı

Her alanda olması gerektiği gibi, turizm mezunlarının da eleştirel düşünceye, analiz yeteneğine ve problem çözme becerisine sahip olarak yetiştirilebilmesi için, müfredatların değişen ve öngörülemeyen sektör ihtiyaçlarına cevap verebilecek şekilde düzenlenmesi gerekmektedir (Ring vd., 2009). Bu nedenle, turist rehberliği eğitim felsefesinin ve dolayısıyla müfredatlarının gelecek dönemlerin ihtiyaçlarına ve tur sektörünün beklentilerine göre belirlenmesi önemlidir (Çokişler, 2021b; Yarcan ve Çetin, 2021).

Turist rehberliği eğitiminin dünya genelinde bir standarda sahip olmaması ve farklı eğitim seviyelerinde verilmesi nedeniyle, müfredatların hangi önceliklere göre dizayn edilmesi gerektiği zorlu bir konudur. Bu soruna çözüm olarak, tüm paydaşların katılımı ile bir müfredat komisyonunun oluşturulması önerilmiştir (Temizkan, Temizkan ve Köz, 2012; Tür, 2012; Güven ve Ceylan, 2014; Yenipınar ve Kardeş, 2019). Böyle bir komisyon kurulacaksa, öncesinde, çok sayıda görgül araştırma ile mevcut durumun ve farklı görüşlerin ortaya konması, tartışmalardan sonuç alınmasını kolaylaştıracaktır.

Araştırma bulguları, yeni müfredat tartışmalarında öncelikli olarak karar verilmesi gereken bazı sorunları da ortaya koymuştur. Bu sorunlar; ders gruplarının nasıl adlandırılacağı ve genel toplam içindeki payları, hangi yabancı dilin/dillerin öğretileceği ve öğrencilerin pratik eksiğinin nasıl kapatılabileceği olarak tespit edilmiştir. Gelecek tartışmalarda bu konulara karar verirken; ilkin, mevcut sorunların tespit edilerek rehberlik eğitiminin nasıl bir felsefe üzerine inşa edilmesi gerektiğinin tartışılması, ardından, önerilen ders grubu adlarının seçilme nedenlerinin ve müfredat içindeki paylarının açıklanması ve ondan sonra derslerin dönemlik dağılımının verilmesi şeklinde bir yöntem izlenmesi yerinde olacaktır.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Teşekkür: Katkılarından dolayı hakemlere teşekkür ederim.

Destek Bilgisi: Herhangi bir kurum ve/veya kuruluştan destek alınmamıştır.

Etik Onayı: Bu çalışmanın tüm hazırlanma süreçlerinde etik kurallara riayet edildiğini yazar(lar) beyan eder. Aksi bir durumun tespiti halinde Güncel Turizm Araştırmaları

Dergisi'nin hiçbir sorumluluğu olmayıp, tüm sorumluluk makale yazar(lar)ına aittir.

Bilgilendirilmiş Onam Formu: Tüm taraflar kendi rızaları ile çalışmaya dâhil olmuşlardır.

Etik Kurul Onayı: Çalışma kamuya açık ikincil verilerin kullanılmasıyla oluşturulmuştur.

Veri Kullanılabilirlik Beyanı: Araştırma verileri paylaşılmamıştır.

KAYNAKÇA

- Ahipaşaoğlu, S. (1994). Türkiye’de Turizm Rehberliği Eğitiminin Üniversiteler Kapsamı İçerisinde Alınması Üzerine Düşünceler. Hafta Sonu Semineri I: Dört Yıllık Turizm Yüksek Okullarında Eğitim-Öğretim Sorunları ve Çözüm Yolları, 23-25 Eylül 1994, Nevşehir Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksek Okulu, Nevşehir, ss. 135-144.
- Ahipaşaoğlu, S. (1997). Turist Rehberliği Eğitiminde Bakanlık Kursları İle Üniversite Programlarının Analitik İncelemesi, 50. Yıl Sempozyumu, Ağustos 1997, Oleyis Vakfı Yayınları, Ankara, ss. 233-251.
- Akmel, J. (1992). Turist Rehberliğinde Üniversite Eğitimi. Turizm Eğitimi Konferans-Workshop, 9-11 Aralık 1992, Turizm Bakanlığı Eğitim Genel Müdürlüğü, Ankara, ss. 219-222.
- Amoah, V. A. ve Baum, T. (1997). Tourism education: Policy versus practice, *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, 9, 5-12.
- Arslantürk, Y. (2010). Yükseköğretim düzeyinde turist rehberliği eğitimi veren öğretim kurumlarında uygulanan eğitime yönelik öğrenci algılamaları. *Aksaray Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2(1), 63-78.
- Arslantürk, Y., Küçükergin, F. N., ve Apalı, Z. (2016). Turist Rehberliği Eğitiminde Güncel Durum ve Kavram Karmaşası, 17. Ulusal Turizm Kongresi, 20-23 Ekim, Muğla-Bodrum, ss. 915-922.
- Aşkın, S. (2020). Turist Rehberliği Lisans Eğitiminin Akademisyenler, Turist Rehberleri ve Lisans Bölümü Öğrencilerinin Bakış Açısı İle Değerlendirilmesi: Karşılaştırmalı bir Analiz, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Seyahat İşletmeciliği ve Turist Rehberliği Ana Bilim Dalı, Ankara.
- Ap, J. ve Wong, K. K. (2001). Case study on tour guiding: Professionalism, issues and problems. *Tourism Management*, 22, 551-563.
- Cansu, E. ve Tanrısever, C. (2020). Turist Rehberlerinin yabancı dil eğitimleri üzerine bir araştırma. *Turizm ve Araştırma Dergisi*, 9(1), 26-44.
- Cooper, C. ve Westlake, J. (1998). Stakeholders and tourism education: Curriculum planning using a quality management framework, *Industry and Higher Education*, 12(2), 93-100.
- Çakmak, T.F. ve Dinçer, F. (2018). Turist rehberliği bölümleri ders programlarının “Türk kimliği” açısından incelenmesi. *International Journal of Contemporary Tourism Research*, 2(2), 67-75.
- Çeşmeci, N. ve Yılmaz, İ. (2020). Gastronominin Turist Rehberliği Eğitimindeki Yeri: Türkiye’de Lisans Düzeyinde Eğitim Veren Kurumların Müfredatlarının Değerlendirilmesi. Şule Aydın, Ömer Çoban, Yusuf Karakuş ve Nurgül Çalışkan (Ed.), içinde *Gastronomi Turizminde Güncel Araştırmalar* (ss. 115-124). Ankara: Detay Yayıncılık.
- Çokışler, N. (2017). Turizm Rehberliği Eğitiminde Çeyrek Asırdır Değişmeyen Parçalanmış Yapı Sorunu. 3. Turizm Şurası Tebliğler Kitabı Cilt 2, Turizm Bakanlığı, Ankara, ss. 325-335.

- Çokişler, N. (2021a). Turist rehberliği mevzuatının tarihsel değişimi. *Uluslararası Türk Dünyası Turizm Araştırmaları Dergisi*, 6(1), 17-28.
- Çokişler, N. (2021b). Müfredatların şekillenmesinde turist rehberliği kurs yönetmeliklerinin payı. *Journal of Gastronomy, Hospitality and Travel*, 4(2), 695-710.
- Eker, N. ve Zengin, B. (2016). Turist rehberliği eğitiminin değerlendirilmesi: Profesyonel turist rehberleri üzerinde bir uygulama. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 5(4), 65-74.
- Elo, S. ve Kyngas, H. (2008). The qualitative content analysis process. *Journal of Advanced Nursing*, 62(1), 107-115.
- Eser, S. ve Haşımoğlu, N. (2020). Turist rehberliğinde dil seğimi ve nadir dillerin önemi. *Turizm Akademik Dergisi*, 7(2), 225-240.
- Fidgeon, P. R. (2010). Tourism education and curriculum design: A time for consolidation and review?. *Tourism Management*, 31(6), 699-723.
- Gökçe, S. (2016). Lisans Düzeyinde Turizm Rehberliği Eğitimi Verilen Üniversitelerde Sanat Tarihi Eğitiminin Mesleki Turizm Eğitimindeki Yerine Yönelik Bir Değerlendirme, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı, Aydın.
- Gül, T. (2012). Türkiye'deki Turizm Rehberliği Öğretim Programlarının Değerlendirilmesi, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Anabilim Dalı, Afyonkarahisar.
- Güven, Ö.Z. ve Ceylan, U. (2014). Lisans ve Ön lisans Düzeyinde Turizm Rehberliği Eğitimi Veren Okullardaki Müfredatların Turizm Rehberliği Meslek Yönetmeliğine Uygunluğunun İncelenmesi. 15.Ulusal Turizm Kongresi, 13-16 Kasım 2014, Gazi Üniversitesi, Ankara, ss. 186-195.
- Hacıoğlu, N. ve Demirbulat-Güdü, Ö. (2014). Türkiye'de Turizm Rehberliği Eğitiminin İlgili Mevzuat Çerçevesinde Kavramsal Analizi, 15.Ulusal Turizm Kongresi, 13-16 Kasım 2014, Gazi Üniversitesi, Ankara, ss. 170-185.
- Hacıoğlu, N., Kaşlı, M., Şahin, S. ve Tetik, N. (2008). *Türkiye'de Turizm Eğitimi*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- İşçeli, Z. ve Kılıç, G. (2018). Lisans düzeyinde turizm rehberliği eğitimi veren fakültelerin müfredatlarının incelenmesi. *Turist Rehberliği Dergisi*, 1(1), 41-56.
- Karaman, S., Köroğlu, Ö. ve Köroğlu, A. (2012). Turizm Rehberliği Eğitimi Alan Öğrencilerin Rehberlik Eğitime Yönelik Düşüncelerinin Belirlenmesi Üzerine Bir Araştırma. Turizm Eğitimi Konferansı-Workshop Bildiriler Kitabı, 17-19 Ekim 2012, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü, Ankara, ss. 351-362.
- Kardaş, K. (2020). Turizm Rehberliği Bölümleri İçin Araştırma ve Müfredat Kapsam Önerisi, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Mersin Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Turizm Rehberliği Ana Bilim Dalı, Mersin.
- Kozak, M. A. (2009). Akademik turizm eğitimi üzerine bir durum analizi. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 22, 1-20.

- Kozak, M. A. ve Kozak, N. (2000). Türkiye'de lise, önlisans ve lisans düzeyindeki seyahat acenteciliği programlarında okutulan derslerin sektörün beklentilerine uygunluğu. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 11(1), 57-67.
- Kozak, N., Ateş, S., Kozak, M. ve Tanrısever, C. (2016). 9. Akademik Turizm Eğitimi Arama Konferansı Turizm Rehberliği Eğitimi Arama Konferansı Sonuç Raporu, Kastamonu: Kastamonu Üniversitesi Turizm Fakültesi.
- Kuşluvan, S. ve Çeşmeci, N. (2002). Türkiye'de Turist Rehberliği Eğitiminin Sorunları ve Yeniden Yapılandırılması. Turizm Eğitimi Konferans-Workshop, 11-13 Aralık 2002, T.C. Turizm Bakanlığı Turizm Eğitimi Genel Müdürlüğü, Ankara, ss. 235-242.
- Kürkçü, M. (2018). Rehber adayları gözünden turist rehberliği bölümleri ders programları ve uygulamalardaki yanlışlıklar. *Mediterranean Journal of Humanities*, 8(2), 437-449.
- Özsoy, A. ve Çokal, Z. (2021). Kültürel miras eğitimi açısından turizm rehberliği bölümlerine yönelik müfredat incelemesi. *Turist Rehberliği Dergisi*, 4(2), 106-118.
- Ring, A., Dickinger, A., ve Wöber, K. (2009). Designing the ideal undergraduate program in tourism: Expectations from industry and educators. *Journal of Travel Research*, 48(1), 106-121.
- Schreier, M. (2012). *Qualitative Content Analysis in Practice*. Londra: Sage Publications.
- Scotland, M. (2006). Higher Education Program Curricula Models in Tourism and Hospitality Education: A Review of the Literature. The Academy of Human Resource Development International Conference (AHRD), 38(3), Texas, 2006, ss. 801-808.
- Sekaran, U. ve Bougie, R. (2010). *Research Methods for Business A Skill Building Approach*. (5th Edition). Haddington: John Wiley & Sons.
- Smith, A. E. ve Humphreys, M. S. (2006). Evaluation of unsupervised semantic mapping of natural language with Leximancer concept mapping. *Behavior Research Methods*, 38(2), 262-279.
- Sözbilir, M., Kutu, H. ve Yaşar, M. D. (2012). Science Education Research in Turkey: A Content Analysis of Selected Features of Papers Published. J. Dillon & D. Jorde (Ed), içinde *The World of Science Education: Handbook of Research in Europe* (s. 341-374). Rotterdam: Sense Publishers.
- Stemler, S. (2000). An Overview of Content Analysis. *Practical Assessment, Research, and Evaluation*, 7(17), 1-6.
- Taş, E. (2019). Lisans Düzeyinde Turizm Rehberliği Eğitimde Mesleki İngilizce Dersine Yönelik Bir Değerlendirme, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Turizm Rehberliği Ana Bilim Dalı, İzmir.
- Temizkan, R., Temizkan S. P. ve Köz, E. N. (2012). Turizm Fakültelerinin Turizm Rehberliği Eğitimindeki Durumu: Turizm Rehberliği Öğrencilerinin Değerlendirmeleri. XIII. Ulusal Turizm Kongresi, 6-9 Aralık 2012, Akdeniz Üniversitesi, Antalya, ss. 439-454.
- Tür, Ş. (2012). Üniversitelerde Profesyonel Turist Rehberliği Eğitimi ve Karşılaşılan Sorunlara İlişkin Çözüm Önerileri, Turizm Eğitimi Konferansı-Workshop Bildiriler Kitabı, 17-19 Ekim 2012, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü, Ankara, ss. 378-381.

- Türker, A., Güzel, F.Ö. ve Özalın-Türker, G. (2012). Turizm Aktörü Olarak Profesyonel Turist Rehberlerinin Türkiye'deki Rehberlik Eğitim Sistemine Bakış Açılarını Belirlemeye Yönelik Bir Odak Grup Çalışması, Turizm Eğitimi Konferansı-Workshop Bildiriler Kitabı, 17-19 Ekim 2012, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü, Ankara, ss. 17-19.
- Uçmuş, P. K. (2021). G-20 ülkelerinde turist rehberliği eğitimi. *Turist Rehberliği Nitel Araştırmalar Dergisi*, 2(1), 23-43.
- Yarcan, Ş. ve Çetin, G. (2021). *Tour Operating Business*. İstanbul: İstanbul University Press.
- Yenipınar, U. ve Kardeş, K. (2019). Turizm rehberliği bölümleri müfredat geliştirme önerisi. *Journal of Travel and Tourism Research*, 15, 1-26.
- Yenipınar, U., Çınar, B. ve Bak, E. (2017). Turist Rehberliği Eğitimi ve Mesleğin Güncel Sorunları ve Çözüm Önerileri. 3. Turizm Şurası Tebliğler Kitabı Cilt 2, 1-3 Kasım 2017, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara, ss. 306-320
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2006). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. (5. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yıldız, R., Kuşluvan, S. ve Şenyurt, S.Y. (1997). Turist Rehberliği Öğretiminde Yeni Bir Model: Nevşehir Turist Rehberliği Bölümü Programı ve Değerlendirilmesi, Hafta Sonu Semineri IV: Türkiye'de Turizmin Gelişmesinde Turist Rehberlerinin Rolü, 05-07 Aralık 1997, Nevşehir Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksek Okulu, Nevşehir, ss. 7-36.